

Metoderapport:

Klasevåpen

Basert på innslag i NRK Dagsrevyen fra april 2006 til november 2006

Adresse:

NRK Dagsrevyen

Journalist Tormod Strand

Bjørnstjerne Bjørnsons pl. 1

0340 Oslo

Mobil tlf. 95 88 39 33

1. IDEEN.....	side 3
2. HVA VAR DEN SENTRALE PROBLEMSTILLINGEN VED STARTEN AV PROSJEKTET?.....	side 3
3. ARBEIDET MED SAKEN.....	side 4
3.1. Forsvaret desinformerer.....	side 5
3.2. Testene fram i lyset.....	side 6
3.3. Noen ville skjule.....	side 6
3.4. Politiske konsekvenser.....	side 7
3.5. Det menneskelige aspekt.....	side 8
3.6. NATOs klasebombing av Serbia.....	side 8
3.7. Krigen i Libanon.....	side 8
3.8. Testene på Hjerkin.....	side 9
3.9. "shoot out" på Hjerkin.....	side 9
4. KONSEKVENSER.....	side 10
4.1. Snudd på hodet.....	side 11
5. SPESIELLE FARINGER.....	side 11
6. ARBEIDSTID OG ORGANISERING	side 12
7. KILDEGRUNNLAG	side 12
8. VEDLEGG	side 12

1 Ideen

Hun var 4 år da det skjedde. Som andre barn lekte hun rundt husene. Hun plukket opp noe som så ut som en leke, en beholder med knallgule farger. Hun satte seg på huk, berørte beholderen, og den eksploderte i hendene hennes. Det var en udetonert sovjetisk klasebombe hun hadde funnet.

Jeg møtte henne i mars i fjor, i Ghazni- provinsen sør for Kabul i Afghanistan. Det har gått 20 år siden den skjebnesvangre dagen. Sakte og med verdige bevegelser tar hun vekk sjalet som skjuler hendene. Det som er igjen av dem: to beinstumper, hun kan ikke holde noe fast, og har ikke gripeevne. Livet hennes er ødelagt, hun trenger ikke en gang gå med tildekket ansikt, fordi hun er uaktuell på giftemarkedet. En ugift vansiret kvinne i Afghanistan er lite verdt. Hun vet det, alle vet det.¹

Møtet med den 24 år gamle kvinnen gjorde et uutslettelig inntrykk på meg. Jeg var i Afghanistan for å lage flere reportasjer, og det var tilfeldig at jeg møtte denne kvinnen på den svenske Afghanistankomiteens rehabiliteringssenter i Ghazni. Men der og da, i bilen tilbake til Kabul etter møtet med kvinnen, tenkte jeg at dette måtte jeg jobbe mer med.

Jeg hadde bildet av henne i hodet så godt som hele tiden i fjor under jobbingen med klasevåpensaken. For meg var hun symbolet på hva klasevåpen dreier seg om. (vedlegg 1)

Det var to ting som trigget arbeidet med klasevåpen. Det ene var som nevnt møtet med kvinnen. Det andre var en oversikt fra den svenske Afghanistankomiteen over hvilke land som produserte, brukte, og hadde klasevåpen på lager. Blant 73 land som hadde klasevåpen på lager, stod Norge. Det var nytt for meg og for mange andre - skulle det vise seg - at Norge fortsatt hadde klasevåpen.

Merknad [n1]: v

2. Hva var den sentrale problemstillingen ved starten av prosjektet?

Klasevåpen er en relativ ny våpenteknologi, som ble tatt i bruk i stort omfang i Sørøst- Asia på 60 tallet. USA brukte klasevåpen i Laos fra 1964 og i Vietnam fra 1965. Siden har bruken av dette våpenet spredd seg. I dag er det 23 land som har store sivile lidelser på grunn av bruk av klasevåpen.

Klasevåpen kan brukes i artilleri, avfyres fra skip, eller slippes fra fly.

Det er mange forskjellige typer klasevåpen, men en ting har de felles: en beholder, som inneholder mange småbomber. Beholderen med småbombene fyres av. Oppe i lufta nær målet åpner beholderen seg, og småbombene spres før de lander. Ideelt sett skal de detonere i det de treffer bakken. Den militære hensikten med klasevåpen er å treffe for eksempel fiendens tropper og utstyr. (artilleristillinger, kommandoplasser, grupperings- og oppmarsjområder og forsyningsinstallasjoner) Effekten består i at småbombene spres seg over et stort område på opptil hundre kvadratmeter.

Ut fra et humanitært ståsted er det to problemer med klasevåpen. Det ene er at i krig er våpenet så upresist at sivile ofte rammes direkte av angrepet fordi småbombene spres over et stort område. Det andre problemet er at mange av småbombene ikke eksploderer når de treffer bakken og blir liggende udetonert. Men hvis noen tar på dem, er det stor risiko for at de eksploderer. Det er dette

¹ Sak nr 1 på DVD

siste som kalles blindgjengere. Når våpenet avfyres slynges små stålsplinter ut, som er livsfarlige for alle som er i nærheten. Det er altså et effektivt militært våpen, men med en del problematiske humanitære sider.

Bare i Laos er det dokumentert at 2. 521 mennesker har mistet livet på grunn av klasevåpen fra 60 tallet og til i dag.² Mange på grunn av blindgjengere.

3. Arbeidet med saken

Etter hjemkomsten fra Afghanistan begynte arbeidet med å finne ut om Norge har klasevåpen, og i så tilfellet: hva har vi, og hvorfor har vi dette våpenet.

Kilder som måtte kontaktes for å få svar på spørsmålene var de humanitære organisasjonene, forsvaret, forskere, og politisk ledelse i Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet. Norsk folkehjelp hadde nettopp ansatt en rådgiver med stor innsikt i temaet. Hun fortalte at Norge hadde klasevåpen, og hva slags type. Men i Forsvarsstaben, presseavdelingen, var det helt andre opplysninger å få. På spørsmål om Norge hadde klasevåpen, var svaret nei. Det ble opplyst at Norge kvittet seg med de flyleverte klasebombene tidlig på 2000 tallet. Svaret var så kontant, at jeg var redd vi hadde sagt feil i innslaget fra Afghanistan. Pressetalsmannen fastholdt at Norge ikke hadde klasevåpen. I telefonsamtale 18.04.06 sa pressetalsmann i forsvarsstaben Geir Anda, sitat ”*Vi har ikke klaseammunisjon, eller klasebomber. Vi har cargoammunisjon.*” Han framholdt at cargoammunisjon var noe helt annet.

Jeg måtte derfor finne andre kilder, og fikk bl.a. fra Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI) på Kjeller bekreftet at cargovåpen var et annet navn på klasevåpen. Dermed ringte jeg igjen forsvarsstaben, ved pressetalsmann Geir Anda. Nå ga han seg motvillig på at cargovåpen kunne være et annet navn på klasevåpen.

For min del var en mistanke sådd når det gjelder hvor troverdige opplysningene fra forsvaret var. Ved konsekvent å kalle klasevåpen for cargovåpen, hadde jeg en følelse av at forsvaret bevisst ønsket å skape uklarhet og misforståelser rundt temaet.

Vi ba om datablad og tekniske opplysninger om de norske klasevåpnene, som utgjør 40-50 prosent av ammunisjonen i det norske artilleriet. (**vedlegg 2**) Norge har 53 000 granater med to typer småbomber inni, DM 1383 og DM 1385 (DM står for Deutsche modell). Delene er produsert i Israel og Tyskland. DM 1383 ble kjøpt inn i 1988-91, mens DM 1385 ble kjøpt senere, i 1998. De to typene granater inneholder henholdsvis 49 eller 63 småbomber.

Den første nyhetssaken hadde to poenger; Jeg gjorde et intervju med forsvarsministeren, der hun bekrefter at Norge har klasevåpen. Det andre nyhetspoenget var at generalsekretæren i Norges Røde Kors, Trygve Nordby, krever at de klasevåpnene Norge har legges bort for godt.³ Forøvrig ønsket også forsvarsministeren å bruke ordet cargo, men etter noe parlamentering ga hun etter. Etter dette innslaget la forsvarsdepartementet ut et langt innlegg på sine hjemmesider, med tittelen ”Klaseammunisjon - fakta og feiloppfatninger” (**vedlegg 3**). Her går det fram at Norge har ammunisjon på lager ”som kan falle inn under begrepet” klaseammunisjon. Det framgikk videre at den typen Norge har ikke er noe humanitært problem, fordi andelen blindgjengere er så lav. Her kommer altså regjeringens posisjon for første gang klart fram; Den ønsker å beholde den typen klasevåpen som er i det norske forsvaret.

3.1. Forsvaret desinformerer

² Handicap International; Fatal Footprint. Nov. 2006.

³ Sak nr 2 på DVD

Forsvarsministerens hovedpoeng i intervjuet vi gjorde, var at blindgjengerprosenten på de klasevåpnene Norge hadde var under en prosent. Dette hadde tester av våpnene på skytefeltet på Hjerkins vist. Samtidig sa forsvarsministeren at det var et selvpålagt mål at blindgjengerprosenten ikke skulle være over en prosent. Her lå oppfølgingsmuligheten. Var det riktig at blindgjengerprosenten var så lav som en prosent? Inspirert av at forsvaret tidligere hadde gitt opplysninger som ikke hadde vært troverdige hele veien, ba vi om innsyn i alle testene som var gjort av de norske klasevåpnene. Typebetegnelsen på småbombene er DM 1383 og DM 1385.

Beskjeden fra Forsvarsdepartementet var at innsynskravet ville ta flere uker å behandle. Etter dette fikk jeg vite fra Norsk Folkehjelp at britiske styrker hadde testet sine klasevåpen på skytefeltet på Hjerkins høsten 2005. Disse testene viste en blindgjengerprosent som var på mer enn en prosent. Norsk folkehjelp mente de britiske våpnene var identiske med de norske, men de kunne ikke dokumentere det.

Jeg tok kontakt med menneskerettighetsorganisasjonen Human Rights Watch (HRW) i Washington, som nylig hadde gjennomført kartlegging av bruk av klasevåpen i Irak, og samtidig kartlagt de humanitære konsekvensene. I en HRW rapport går det fram at britiske styrker hadde brukt den type klasevåpen² som også Norge trolig hadde på lager. Nyhetspoenget som nå var innen rekkevidde var at Norge har samme type klasevåpen, som skapte store menneskelige lidelser i Irak. Og at blindgjengerprosenten under test var høyere enn en prosent. Dette ble bekreftet i et brev fra den britiske regjeringen, til den britiske NGOen LandMine Action. I brevet gikk det fram at under tester på Hjerkins høsten 2005 var blindgjengerprosenten på 2, 3 prosent. Det som gjenstod å dokumentere var at småbombene i ”de norske” DM 1385 var identiske med småbombene britene brukte i sine granater i Irak, typebetegnelse M 85.

Forsvarsstaben ga nok en gang et tindrende klart svar, selv om det tok en dag for dem å sjekke kvaliteten på svaret. For meg var svaret nedslående. Den ”norske” DM 1385 var en nyere og forbedret versjon av det britene hadde. Det var altså ikke dekning for å si at det var samme type.

Nedenfor er utdrag av min telefonsamtale med pressetalsmannen (heretter PT) i forsvarsstaben og undertegnede (heretter TS), den 19.04.06.

PT: ”DM 1385 er en videreutvikling av den som britene har. Vår har en bedre selvødeleggerfunksjon, slik at blindgjengerprosenten går ned. Vi opererer med 0, 7 prosent, mye lavere enn britene. Vår ammunisjon er nyere ammunisjon.”

TS: ”Er det riktig da å si at det vi har er en nyere generasjon, enn det britene har?”

PT: ”Ja, det er helt korrekt. Det er en nyere modell. Når jeg ser på min totoya - avensis (hans bil, red.anm.) så er det samme type bil som min nabo har, men det er en nyere modell. Det er en mer moderne bil. M 85 (som britene har, red.anm.) er en eldre type”.

Men tvilen knyttet til informasjonen fra forsvaret var nå stor, og kontakt ble opprettet med produsentene, tyske Rheinmetall, og israelske Israel Military Industries (IMI). Det var vanskelig å få ut opplysninger fra våpenfirmaene, men en kontakt i det israelske firmaet ga indikasjoner muntlig over telefon om at m85 og DM 1385 var det samme våpenet. Da jeg ba om bekreftelse på e-post, trakk han seg og ville ikke gi flere uttalelser.

Informasjonen jeg satt med var ikke nok. Jeg måtte finne bedre kilder, og prøvde meg fram blant våpeneksperter i forsvaret, FFI og Forsvarets logistikkorganisasjon. Meldingen var den samme; enten visste de ikke, eller de trodde at det var stor forskjell på M85 og DM1385.

Jeg hadde møtt veggen. Flere ganger i løpet av en to ukers periode ringte jeg forsvarsstaben og maste for å få fram konkret tekniske data på hva som var forskjellen på de to typene, m85 og DM

---

² I rapporten ”Off Target” fra Human Rights Watch. Om britenes krigføring i Irak.

1385. Dette førte ikke fram. Samtidig fikk jeg via uavhengige internasjonale våpeneksperter sterke indikasjoner på at dette dreide seg om identiske våpentyper, og denne informasjonen ga jeg videre til forsvarsstaben.

En morgen lå det en e-post fra forsvarsstabens presseavdeling i innboksen. Dette var to og en halv uke etter at jeg tok første kontakt. Jo, det var riktig at m85 og DM1385 er identiske. Den eneste forskjellen er at den ene har et rødt farget bånd, den andre et hvitt. **(vedlegg 4)**

Den 03.05.06. hadde jeg denne samtalen med pressetalsmannen;

PT: *”Jeg har sagt noe til deg som jeg må gå tilbake på, sagt mellom oss. Som jeg nå ser ikke er helt korrekt.” ...”Jeg har litt problem med at den (Vår type klasevåpen, red.anm.) er mer moderne enn den andre (britiske type, red.anm.)*

TS: *”Det tror jeg at jeg er enig med deg i.”*

PT: *”Det er der jeg sliter nå, med å forklare”.*

TS: *”Ja, jeg har vært i kontakt med produsentene, den israelske”.*

PT: *”Ja hva sier de?”.*

TS: *”Nei, det er jo samme greia det her, sånn som jeg forstår det.”*

PT: *”Ja, det er det de sier her også nå”.*

Dermed hadde jeg bekreftelsen vi trengte for å kjøre saken. Klasevåpnene Norge har, er de samme som har skapt store humanitære lidelser i Irak. Og; de britiske klasevåpnene, som altså er identiske, har en mye høyere blindgjengerprosent, - over to prosent.

Denne saken gikk som toppoppslag i Dagsrevyen⁴. Jeg fulgte opp dagen etter, der vi fortalte om forsvarrets desinformasjon⁵. Vi brukte telefonopptak av pressetalsmannen i forsvarsstaben i saken, der han sier de norske er en nyere og mer moderne versjon. Vi konfronterer ham med uttalelsene, og han beklager å ha gitt feil informasjon.

3.2. Testene fram i lyset

Fra forsvarsstaben fikk jeg nå beskjed om at de, etter mitt innsynskrav, var i ferd med å nedgradere resultater av testene gjort av klasevåpen på Hjerkin. Testene var fra 1999, 2001, og september 2005. Vi avtalte tidspunkt for at jeg skulle få se dokumentene, og også avtale for et intervju kl. 10 på formiddagen. Samme dag som jeg skulle få resultatet av mitt innsynskrav, våkner jeg om morgenen til en melding fra dagsnytt kl. 0730. Forsvaret ville nå gå gjennom alle sine lagre av klasevåpen, fordi tester gjort i 2005 viser at blindgjengerprosenten er over en prosent. På jobb finner jeg ut at forsvarsministerens informasjonsfolk har kontaktet NTB og Dagsnytt kvelden i forveien for å få ut budskapet. For å oppsummere; den eneste som har bedt om innsyn i testene, var meg. Men i stedet for å gi meg resultatene slik avtalen med forsvarsstaben var, går Forsvarsdepartementet til delvis konkurrerende medier for å få en mer positiv vinkling. Fra mitt ståsted var dette et nokså klønete forsøk på å spenne bein på den journalistiske innsatsen vi så langt hadde gjort i klasevåpensaken. Heldigvis valgte redaksjonsledelsen i Dagsrevyen å prioritere min sak, selv om jo hovednyheten om testene var sluppet. Saken gikk på topp i Dagsrevyen.

⁴ Sak nr 3 og 4 på DVD

⁵ Sak nr 5 på DVD

3.3 Noen ville skjule

For meg er det i dag fortsatt uklart om testresultatene fra høsten 2005, som viste at blindgjengerprosenten lå over en prosent, hadde blitt offentlig uten at Dagsrevyen hadde begynt å grave. Personlig tror jeg ikke det. Det som er sikkert er at under mitt intervju med forsvarsministeren, sju måneder etter at testene på Hjerkinns var avsluttet, var hun ikke informert om de nedslående testresultatene. Heller ikke presseavdelingen i forsvarsstaben var informert, selv etter flere ukers press og mas fra meg om nettopp blindgjengerprosent. Der ble det framholdt at testene viste godt under en prosent, selv om noen i forsvaret i sju måneder hadde sittet på opplysninger om at blindgjengerandelen fra testene høsten 2005 var dobbelt så høy. En hypotese er at noen i forsvaret ikke har ønsket at de nedslående testresultatene fra høsten 2005 skulle bli alt for godt kjent. Men de ble altså kjent, etter at Dagsrevyen krevde innsyn.

3.4. Politiske konsekvenser

Blant de rødgrønne regjeringspartiene begynte nå ting å skje. I Soria-Moria erklæringen er det en forpliktende formulering om at regjeringen skal jobbe for et internasjonalt forbud mot klasebomber. Planen var åpenbart at typen Norge hadde i forsvarets lagre, skulle holdes utenfor et slikt forbud. En annen mulighet er at de som stod bak denne formuleringen i Soria-Moria, ikke var klar over at det norske forsvaret fortsatt hadde klasevåpen.

Men i SV og Senterpartiet var det nå bevegelse, som følge av våre reportasjer. De to partiene mente man burde diskutere om også de klasevåpnene Norge hadde på lager burde omfattes av et forbud. For Arbeiderpartiet var saken vanskeligere. Mye tydet på at forsvaret øvet et sterkt press på forsvarsministeren for at Norge skulle beholde klasevåpen som en del av invasjonssforsvaret. Argumentene var at det ikke finnes annen type ammunisjon som per i dag kan erstatte klasevåpnene, og at norske styrker ville lide store tap i en gitt krigssituasjon uten klasevåpen.

De tre partiene i regjering hadde 23. mai 2006 et internt seminar på stortinget om klasevåpen. **(vedlegg 5)** Målet var å komme fram til et kompromiss i klasevåpensaken. Samme dag som seminaret ble avholdt, fikk vi endelig en kommentar fra Senterpartiet, etter å ha prøvd å få partiet i tale i lang tid⁶. Utenrikspolitisk talsmann i SP var tydelig på at de norske klasevåpnene burde legges bort. Nå var altså både SP og SV innstilt på å legge klasevåpnene på hylla. Vi ble sendt på gangen, og eksperter fra forsvaret fortalte om svekket forsvarsevne uten klasevåpen. De humanitære organisasjoner gjorde sitt beste for å overbevise politikerne på seminaret, blant annet ved bruk av sterke bilder av ofre for klasevåpen.

Den foreløpige konsekvensen var at regjeringen bestemte at de norske klasevåpnene til høsten skulle testes på nytt på skytefeltet på Hjerkinns. I mellomtiden skulle det være bruksforbud på våpnene. Målet var å se om våpnene møtte det selvpålagte kravet om en prosent blindgjengerandel. Deretter skulle det bestemmes hva som skulle skje med klasevåpnene. På denne måten skaffet regjeringspartiene seg tid i klasevåpenspørsmålet.

---

⁶ Sak nr 8 på DVD

3.5. *Det menneskelige aspektet*

Regjeringen hadde nå kjøpt seg tid, og håpet vel at den verste mediestormen nå var over. For å kunne fortsette det journalistiske arbeidet og opprettholde trykket, måtte vi få fram de menneskelige lidelsene som klasevåpen førte med seg. Vi hadde lite bilder, og heller ikke utenlandske tv stasjoner hadde et godt bildemateriale. NATOs angrep på Rest-Jugoslavia pekte seg ut som en god case, fordi landet ligger i Europa (nærhet gjør det lettere å skape identifikasjon) og fordi Norge som NATO medlem stilte seg bak angrepet.

3.6. *NATOs klasebombing av Serbia*

NATOs angrep på Rest-Jugoslavia våren 1999 var begrunnet med å stoppe Milosevic-regimets overgrep på albanerne i Kosovo. Men NATOs fly brukte klasebomber som drepte 150 sivile.⁷ Mange av disse ble drept av blindgjengere etter at angrepene var over. Fortsatt er store områder i Serbia farlige å bevege seg i fordi de ennå ikke er ryddet for blindgjengere fra klasebomber.

Gjennom Norsk Folkehjelps kontakter i landet fikk vi hjelp til å finne fram til ofre som ønsket å snakke. Byen Nis ble angrepet tre ganger med klasebomber. Ofrene for klasebombene i Nis hadde dannet en forening, og vi var med en av dem, Gita Jovic, hjem. Vi besøkte også Sjenica, sørvest i Serbia. Her er fortsatt store områder umulig å bruke på grunn av blindgjengere. 8 år etter krigen blir folk fortsatt drept av blindgjengere som er usynlige, men som ligger bare få centimeter under jorden.

I tillegg besøkte vi familien Rakic, som bor i en forstad i Beograd. De mistet sin datter Milica, på hennes fireårsdag. Den 17 april 1999 kl. 0930 satt Milica på potte på badet, og ble truffet av splinter fra NATOs klasevåpen.³ Hun døde i farens armer, før de nådde sykehuset.⁸

3.7. *Krigen i Libanon*

Min første vakt etter sommerferien var som utenriksreporter på desken i Dagsrevyen. På byråene strømmet det inn tv-bilder fra krigen i Libanon. Den israelske hæren hadde brukt klasebomber mot Libanon og på bildene fra byråene så jeg noe jeg trodde jeg kjente igjen. Mineeksperter i norsk folkehjelp ble konsultert, det som syntes på bildene lignet på M85, dvs samme type som det norske forsvaret hadde på lager. Kontakter Norsk Folkehjelp hadde i FNs minerydderenhet i sør- Libanon bekreftet mistanken. Israel hadde i omfattende grad brukt typen m85. På grunn av dette startet jeg planleggingen av en reportasjereise til Libanon.

Totalt slapp Israel fire millioner småbomber fra klasevåpen i løpet av krigen. Anslag fra FN går ut på at blindgjengerprosenten var mellom 32 og 40 prosent. Det betyr at så mye som 1, 6 millioner småbomber kan ha blitt liggende igjen som blindgjengere. Pr oktober 2006 var 118 drept og 376 personer skadd av Israels klasevåpen, både i selve angrepet og av blindgjengere. De fleste var sivile.⁴

⁷ Tallene er fra Human Rights Watch.

³ Fra politirapporten.

⁸ Sak nr 9 på DVD

⁴ Handicap int."Footprint..

På reportasje i Libanon intervjuet jeg FNs sjef for rydding av klasevåpen i Libanon⁹. Han anslo at 40 prosent av typen M85 lå igjen som blindgjengere. I ettertid er nok dette et for høyt anslag, men det er hevet over enhver tvil at blindgjengerprosenten i Libanon ligger milevis unna en eller to prosent. Anslag fra FFI, som var i Libanon i oktober i fjor, viser at opptil 10 prosent av M85 lå igjen som blindgjengere i Libanon.⁵ På mitt spørsmål om hvordan FN sjefen forklarte forskjellen på resultatet fra de norske testene, og det høye antall blindgjengere på samme våpen i Libanon, var svaret: *”Tester under kontrollerte forhold og det en møter i krig, er så langt fra hverandre som månen er fra mars. Tester gjennomføres ikke hvis ikke været er riktig, våpensystemene er sjekket, og alt er dobbelt og trippelsjekket. Og det er ikke tilfelle i krig.”*

Ved hjelp av Norsk Folkehjelps kontakter i Sør-Libanon fant vi fram til ofre for Israels klasebombing. Reportasjen gikk som førstesak i Søndagsrevyens magasindel, og fikk stort gjennomslag. SVs forsvarspolitiske talsmann Bjørn Jacobsen sa i studio etter reportasjen at han ikke så noen grunn til å gå videre med nye tester på Hjerkin, svarene vi trengte hadde vi nå fått fra Libanon, mente han.

3.8. Testene på Hjerkin

Tiden for de ekstra testene på Hjerkin nærmet seg, nå skulle vi få svaret på om DM 1385 hadde en blindgjengerandel på en prosent, eller mer. Vår analyse var at det var et helt åpent spørsmål om regjeringen ville beholde våpnene, uavhengig av hva testene viste. Dessuten visste vi at disse testene kunne ”rigges” på en slik måte (skytteavstand, hvor kraftig ladning, værforhold, osv) at en enkelt sagt kunne få det testresultatet en ville ha. Men på den politiske fronten pekte de katastrofale blindgjengertallene fra Libanon i retning av at regjeringen gikk inn for forbud. Mange dypt inni regjeringskontorene mente at uansett testresultater, var det blitt politisk umulig å insistere på å beholde klasevåpnene som en del av det norske forsvaret.

3.9. ”Shoot out” på Hjerkin

Dagsrevyens avdekking våren 2006 av de nedslående testresultatene fra høsten 2005 var grunnen til at to busser med journalister, NGOere og ansatte i forsvaret snirklet seg oppover til Hjerkin skytefelt, 21 september i fjor. Presseoppbudet var stort. Dagsrevyen ba på vårparten som eneste medium om å få overvære testskytingen. Men Forsvarsstaben hadde bestemt at de også ville invitere alt som kunne kripe og gå av media for å fortelle hvor gode klasevåpnene var. Forsvaret gjennomførte først en pressebrief, og nok en gang var det flere unøyaktigheter og omtrentligheter som ble servert til journalistene.

Vi overvar testskytingen, og intervjuet stedfortredende forsvarssjef, som for anledningen var fløyet opp til Hjerkin i helikopter for å betjene journalistene¹⁰. Resultatet av testskytingen skulle komme senere på høsten, samtidig med regjeringens beslutning i klasevåpen-saken.

---

⁹ Sak nr 10 på DVD.

⁵ FFI forsker Ove Dullum.

¹⁰ Sak nr 14 på DVD

Nå var det bare å vente på regjeringens beslutning. Men jeg ønsket å holde trykket oppe, og jobbet aktivt for å finne gode vrier. De norske klasevåpnene havnet på en liste over de 12 verste klasevåpnene. Listen ble utarbeidet av Human Rights Watch.¹¹ Jeg laget også en sak på at flere FN organisasjoner, basert på erfaringene fra Libanon, nå krevde en frys i bruken av klasevåpen.¹²

4. Konsekvenser

Den 3. november 2006 kalte Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet inn til pressekonferanse. Resultatet av testene på Hjerkinns skulle legges fram¹³. Det var også ventet at regjeringens konklusjon i klasevåpensaken skulle komme nå. Via andre kilder visste vi hva som ville komme; Regjeringen innfører et moratorium på bruk av klasevåpen. Det betyr i praksis at de norske klasevåpnene får et bruksforbud inntil det foreligger et internasjonalt forbud.

Pressekonferansen startet med resultatet av testene gjort samme høst. For DM1385 viste testene, nok en gang, at blindgjengerprosenten var over en prosent (med høyeste ladning lå blindgjengerprosenten på 1, 47).⁶ Det var en åpenbart fornøyd utenriksminister som kom med budskapet om at Norge skulle legge klasevåpnene på hylla, og han understreket at det nå vil bli mye lettere for Norge og ha troverdighet i arbeidet med å få til et internasjonalt forbud. De fem store humanitære organisasjonene i Norge var også glade for beslutningen - det samme var Human Rights Watch i Washington.

Få dager etter, 7. november, gikk FNs generalsekretær Kofi Annan ut og oppfordret alle stater til å fryse bruk av sine klasevåpen, tydelig inspirert av Norges holdning.⁷ Norge er i dag det eneste landet med klasevåpen i verden, som har innført et slikt moratorium.

To ting bidro etter mitt syn sterkt til den norske beslutningen. Krigen i Libanon viste med all sin gru hva klasevåpen fører til av sivile lidelser, og det er usikkert om den norske regjeringen hadde gått så langt som et moratorium uten krigen i Libanon som bakteppe. Men det var vårt arbeid i forkant som førte til at Libanon krigen ble et nytt og tungt argument for et forbud. Vi hadde før libanon-krigen dokumentert at Norge hadde klasevåpen. Vi dokumenterte at den typen vi hadde var samme type som skapte store menneskelige lidelser i Irak, og vi viste at forsvaret drev bevisst eller ubevisst feilinformasjon om klasevåpen. Vårt journalistiske grunnarbeid på vårparten, gjorde at effekten av Libanon krigen ble ekstra stor her hjemme. Vi var i stand til å koble at den typen klasevåpen Norge hadde på lager, også var brukt med forferdelige konsekvenser under krigen i Libanon. Dette var en mektig kobling som ble vanskelig å overse for dem som fattet den norske beslutningen.

4.1. Snudd på hodet

I uker av gangen hadde jeg ringt og mast for å få opplysninger og intervjuer i klasevåpen -saken. Stor var derfor undringen da jeg uken etter den norske beslutningen får en telefon fra UDs pressetalskvinne. Hun sier de har en sak til meg. Om klasevåpen. Rollene er snudd på hodet, Utenriksdepartementet er på offensiven i klasevåpensaken.

---

¹¹ Sak nr 12 på DVD

¹² Sak nr 13 på DVD

¹³ Sak nr 15 på DVD

⁶ Rapport fra forsvaret? Rapport etter ekstraordinær tilstandskontroll av artilleriammunisjon?.

⁷ WWW.un.org/apps/news/story.asp/

Eksklusivt blir Dagsrevyen tilbudt en sak der Jonas Gahr-Støre lanserer en internasjonal kampanje for et forbud mot klasevåpen. Norge tar på seg ledertrøya, og inviterer over 40 land til Norge i februar i år for å få i gang en prosess som skal ende med et internasjonalt forbud¹⁴. En slik prosess vil trolig ta mange år. Det hele har fått betegnelsen 'det norske initiativet', eller – ifølge flere humanitære organisasjoner ute i verden – 'osloprosessen'.

5. Spesielle erfaringer

Det var et tankekors å se på nært hold hvordan forsvaret og Forsvarsdepartementet håndterte informasjon i klasevåpensaken. Mye av den grunnleggende informasjon forsvaret ga, viste seg å være feil. Om dette skyldes mangel på kunnskap, misforståelser, eller bevisst forsøk på å desinformere er det vanskelig for meg å si noe om. At en bør ha den kildekritiske sansen i orden når en jobber med en sak der forsvaret settes under lupen har jeg nok en gang fått erfare.

Også det jeg oppfatter som forsvarets mediestrategi ved å lekke til konkurrerende medier for å ta lufta ut av det vi jobbet med, var en spesiell erfaring. Det er vanskelig å forberede seg på slike "motstrategier", men det er lærerikt å ha vært gjennom det. Det jeg gjorde var å melde tilbake om at jeg reagerte sterkt på avtalebruddet. Å gi tydelig melding om at du gjennomskuer spillet, er viktig. Det betyr kanskje at dine kilder ikke prøver seg på noe lignende neste gang. For ordens skyld så hevdet presseavdelingen i Forsvarsdepartementet at de ikke kjente til min avtale med Forsvarsstaben om å få innsyn i testene den dagen, derfor gikk de til NTB og Dagsnytt med nyheten. Dette er en forklaring som jeg ikke fester lit til.

Alle viktige telefonsamtaler tok jeg opp på bånd. Med ett unntak har jeg ikke brukt dette materialet på lufta i de enkelte sakene. Unntaket var samtaler der pressetalsmannen i forsvarsstaben avviste at vi har klasevåpen, for deretter å framheve at de klasevåpnene vi har er nyere og mer moderne enn det britene har. Dette var viktig dokumentasjon, og vi valgte derfor - etter en del diskusjon - å bruke dette på lufta. Det sentrale poenget her var å dokumentere at forsvaret feilinformerte. Vi ga forsvarsstaben beskjed om at samtaler var tatt opp på bånd, og at deler av opptaket ville bli brukt på lufta. Fra forsvarsstaben kom det ingen klage på vår bruk av disse opptakene.

Ellers la jeg veldig vekt på hele veien å holde kanalene til forsvarsstaben åpne, ettersom de satt på informasjonen jeg trengte. I slike saker er det lett at et kildeforhold låser seg tidlig, og da står du de tomhendt tilbake. Jeg klarte til tross for noen hissige samtaler på telefon og ansikt til ansikt, å bevare et godt og profesjonelt forhold til presseavdelingen i forsvarsstaben. De svarte på mine spørsmål og var imøtekommende, også etter de mest kritiske sakene. Det virket som om de respekterte og forsto min "rett til å grave", og de opptrådte også profesjonelt når vi kunne ta forsvaret i å ha gitt gale opplysninger.

---

¹⁴ Sak nr 16 på DVD

6. Arbeidstid og organisering

Arbeidet med sakene gjorde jeg ved siden av vanlig nyhetsarbeid, men jeg fikk stor frihet til å bruke den tiden jeg trengte. Mye av april og mai gikk bort til dette arbeidet.

Jeg opplevde at mine nærmeste ledere var tilgjengelige og ga god støtte i arbeidet. Sakene ble også godt prioritert i sendingene, jeg opplevde raskt at Dagsrevyen så på dette som 'sin baby'. Denne holdningen ga inspirasjon og drivkraft til å fortsette arbeidet.

Dagslogg - der alt som hadde skjedd den dagen – var et enkelt men viktig verktøy for å holde orden på hvem jeg hadde snakket med, hva de hadde sagt når osv. I tillegg var det viktig for å holde styr på alle de våpentekniske opplysningene jeg etter hvert fikk.

Tidlig bestemte vi oss for å lage en samleside på nettet med alle sakene, med et eget banner. Her la vi ut lengre intervjuer enn det som hadde gått i Dagsrevyen, og skriftlige versjoner av alle sakene. Samlesiden på nettet var viktig for å dokumentere arbeidet, og for å markere eierskapet til saken.

7. Kildegrunnlag

Skriftlige kilder;

- *Div rapp. Fra humanitære organisasjoner, nasjonalt og internasjonalt.
- *Forsvarets nedgraderte rapporter om testskyting av klasevåpen. Fra 1999, 2000, 2005.
- *Forsvarets tekniske beskrivelser av DM 662 og 664 (datablad)

Muntlige kilder;

- *kilder i de norske humanitære organisasjonene. Grethe Østern, rådgiver i Norsk Folkehjelp har vært en viktig kilde.
- *Kilder i de internasjonale humanitære organisasjonene. Human Rights Watch, Cluster Munitions Coalition, LandMine Action.
- *Norske forskere med kunnskap om klasevåpen.
- Kilder i forsvaret; Forsvarets logistikkorganisasjon, presseavdelingen i forsvarsstaben, Forsvarets forskningsinstitutt, pensjonerte eksperter fra forsvaret.
- *Kilder blant produsentene; Israel Military Industries, Rheinmetall, Tyskland.
- Politiske kilder i forsvarskomiteen, og i de rødgrønne partiene.

8. Vedlegg

1. Reisebrev fra Afghanistan v. Tormod Strand.
2. Forsvarets datablad på de norske klasevåpenene
3. Artikkel på Forsvarsdepartementets hjemmeside, lagt ut 20.04.06.
4. E-post fra forsvarsstaben.
5. Klaseammunisjon- seminar.
6. Oversikt over de viktigste sakene om klasevåpen fra 16. april til 30. november 2006.
5. DVD med klasevåpen sakene, i kronologisk rekkefølge.